

FANGET I MANILA

Metoderapport SKUP-prisen 2004

Alexander Øystå
Verdens Gang
Boks 1185, 0107 Oslo
Tlf 22 00 00 00

Publisert i VG: 27/3, 28/3, 29/3, 30/3,
31/3, 1/4, 2/4, 3/4, 6/4, 14/4,
18/4, 22/4, 12/5, 26/5, 7/9, 24/9, 18/9,
7/11 (24/1 2005 som referanse)

1.0 INNLEDNING

5. februar 2004 ringte Bente Klingenberg Jelsnes fra Sørreisa inn et tips til VG. Hun hevdet at hennes bror, fiskeeksportør Einar Andreassen, satt i husarrest i Manila, tiltalt for økonomisk utroskap - fattig, blakk og syk, og med en liten datter - men uten lov og dom. Ved min første samtale med Jelsnes tvilte jeg på at historien kunne bygge på riktige premisser: Fra liknende saker tidligere visste jeg at en del av de såkalte hjelpetrengende nordmenn i utlandet besto av folk som selv hadde satt seg i en umulig situasjon, og at de siden krevde at Utenriksdepartementet og norske myndigheter skulle løse problemene for dem. Dagbladet hadde angivelig hatt saken til vurdering i flere måneder.

Einar Andreassen hadde bare sporadisk tilgang på telefon, men ifølge søsteren kunne han bruke en PC han reparerte for naboen. Mitt første møte med Einar Andreassen var derfor på e-post. Andreassen viste seg å ha et reflektert bilde av sin egen situasjon, men fastholdt at når det gjaldt anklagen, var han uskyldig - og hevdet at han kunne bevise det. I tillegg hevdet han at en eller flere ansatte ved den norske ambassaden i Manila hadde vært direkte medvirkende til hans fortvilede livssituasjon.

2.0 METODE

Den eneste muligheten til å bringe på det rene om dette var et prosjekt å satse på, var å undersøke sakens dokumenter og intervju kildene som kjente saken.

Fra Jelsnes fikk jeg brev skrevet av Andreassens daværende advokat Sven Crogh til UD - hvor han i harde ordelag refset UD for å ikke ta hensyn til Andreassens svært kritiske helsetilstand (bl.a. meget alvorlig epilepsi). Jeg fikk også se noe av Andreassens korrespondanse til UD, brev hvor han ba om hjelp.

Jeg sikret meg fullmakt fra Einar Andreassen via hans søster, og fikk etter en del frem og tilbake (se 4.1. om spesielle problemer) etter hvert tilgang til det meste av sakens dokumenter. Samtidig ba jeg om å få alle dokumentene Andreassen og hans søster hadde.

Etter den innledende undersøkelsen var det klart at Andreassen hadde følgende påstander om hendelsesforløpet i sin sak:

- Han var blitt uenig med en norsk forretningspartner (63) om en container fisk, og anmeldt av denne for underslag av 124.000-127.000 kroner
- Anmeldelsen var av påtalemyndigheten godkjent som offentlig tiltale
- Forretningspartneren hadde nestkommanderende ved den norske ambassaden, Stein Undheim, som sin mangeårige venn
- Stein Undheim hadde oversendt taushetsbelagte dokumenter til sin venn og Andreassens motpart, disse var nå en del av tiltalen.
- Helsemessig og sosialt var situasjonen for familien håpløs, ingen henvendelser til ambassaden om hjelp gjennom åtte år førte frem
- Andreassen hevdet at han var uskyldig

2.1. Analyse

Første oppgave ble dermed å sammenlikne UD's dokumenter mot de Andreassen hadde, samt skaffe oversikt over relevante lover og regler, samt rettspraksis. Dette omfattet først og fremst utenriksloven med forarbeider, utenriksinstruksen, forvaltningsloven, straffeloven og Wien-konvensjonen. Jeg ble overrasket over hvor mange huller det var i kryssjekkingen mellom dokumentsettene: En rekke brev fra Andreassen var borte i UD's utvalg, og viktige dokumenter fra UD var hemmeligholdt, til tross for at jeg hadde fullmakt fra Andreassen til fullt innsyn etter Forvaltningsloven. Det mest slående eksempelet var kanskje et dokument hvor det sto at Stein Undheim "for lengst er tatt av saken", som UD hemmeligholdt. Dette ble et vendepunkt, fordi UD i Oslo forklarte "tatt av" med samarbeidsproblemer, mens bakgrunnssamtaler jeg hadde med nære kilder høyt i utenriktjenesten, som kjente saken inngående, fortalte at Undheim var tatt av saken på grunn av inhabilitet.

10 av 2.200

Mer enn en million nordmenn er på utenlandsreise i løpet av året, og 100.000 er fast bosatt i fremmede land. I Utenriksdepartementet er det ansatt 2.200 mennesker. Nesten 1.000 jobber med bistand og nødhjelp i forskjellige sektorer. Norge blir internasjonalt sett på som en nasjon hvor menneskerettigheter og humanitær hjelp er en meget viktig del av utenrikspolitikken. De fleste nordmenn er, med rette, stolte over at Norge blant de landene i verden som bruker størst ressurser per capita på å hjelpe mennesker i nød. Men hvordan blir en enkelt nordmann i alvorlige problemer behandlet?

Da UD ble opprettet i 1905, var det som et konsulatvesen for å bistå nordmenn på jobb i utlandet (bl.a. sjøfolk). På konsulatseksjonen, som bistår nordmenn i utlandet sammen med ambassadens konsulter, jobber det i dag ti mennesker. De har i tillegg til bistands-funksjonen en lang rekke andre oppgaver, blant annet knyttet til sivile saker og beredskapsplaner.

2.2. Problemstilling

Jeg kunne ikke i min gjennomgåelse av de ca 500 dokumentene og de innledende intervjuene finne noe som svekket Andreassens påstander. Tvert i mot fant jeg flere punkter som gjorde at bildet ble klarere. Mest overrasket ble jeg over et dokument fra lederen av konsulatseksjonen i Oslo, utarbeidet i 2004, etter at Andreassen hadde bedt om hjelp fra ambassaden og UD i syv år. I et brevet som skulle danne grunnlag for ambassadens svar, skriver lederen for seksjonen, underdirektør Eva Rygh, følgende: *"Andreassen synes å være en person som ikke gir seg så lett. Ambassaden bes komme med kommentarer / forslag som kan bidra til at Andreassen innser at norsk utenriktjeneste ikke kan gjøre noe mer for å bistå når det gjelder saken hans på Filippinene, som har pågått siden 1996."*

Løsningen på problemet Andreassen var altså å finne argumenter som overbeviste ham om at han ikke kunne få hjelp.

Jeg hadde nå nok materiale til følgende tre-delte problemstilling:

1. Hadde den norske utenriktjenesten forsømt sine plikter overfor Andreassen?
2. Hadde en norsk diplomat medvirket til straffeforfølgning av en nordmann i utlandet?
3. Var UD's ledelse i Oslo informert om vedkommendes eventuelle medvirkning?

Filippinene I

Etter å ha diskutert saken med reportasjeleder Frank Gander og reportasjesjef Brynjar Haukli ble det bestemt at vi måtte reise til Manila for å kunne reportasjelegge saken og jobbe direkte med førstehåndskildene. Fotograf Bjørn Thunæs ble også satt på saken.

Andreassen, hans forlovede Emily, deres datter Regine (4) og Emilys mor bor i en brakkeby flere timers kjøring fra Manila. De har flyttet mye rundt, bodd i rønner med blikktak og jordgulv og sjelden hatt penger til å dekke de mest grunnleggende behov. Det er feil å bruke situasjoner jeg har opplevd i krigsområder som journalist eller FN-soldat som sammenlikning, men det var overraskende å finne en norsk statsborger med familie leve under slike forhold. Det ble også raskt klart at Andreassen var meget forsiktig med alkohol, han levde et tilbaketrukket liv, styrt av sine 2x ukentlige lange og farlige reiser inn til sentrum for å melde seg for politiet. Under intervjuet dannet det seg et inntrykk av en meget stolt og ressurssterk mann - men håpløst akterutseilt i Manila. Det virket merkelig at en klartenkende person skulle kunne havne i en slik situasjon

- Jeg kunne kommet meg ut herfra for lenge siden hvis jeg ville. Men jeg er uskyldig, og jeg vil renskes. Min datter har familie på Filippinene, og jeg vil være med henne når hun senere i livet vil besøke dem, sa han.

Møtet på ambassaden var en pussig kontrast til intervjuet "hjemme" hos Andreassen. Verken ambassadøren eller den nye nestkommanderende fant noen grunn til å ta selvkritikk, det var tydelig at de så på Andreassen som et sosialt kasus. De hadde ikke lest saksdokumentene og visste ikke at Andreassen var tiltalt i en straffesak eller at han var alvorlig syk og hadde meldeplikt - til tross for at Andreassen og hans advokat hadde opplyst om dette en rekke ganger skriftlig.

Andreassens advokat, Bonifacio Alentajan overleverte meg en rettsbegjæring som angivelig dokumenterte Andreassens uskyld. Fra dokumentet fremgikk det i hvert fall at det kan sås sterk tvil ved om Andreassens handlinger var noe mer ulovlig eller klanderverdig enn den til hans motpart, som fakturerte Andreassen for flere hundre tusen kroner for bl.a. kontormøbler, PC, bil etc.

Vi oppsøkte også ass. riksadvokat på Filippinene - som hadde stor sympati for Andreassens situasjon, og som forklarte at det vanlige i slike saker var at ambassadene tok kontakt og engasjerte seg. Ved immigrasjonsdirektoratet hadde Andreassen i flere år forsøkt å finne frem sin mappe, som blant annet inneholdt et brev som anbefalte lettelse i meldeplikten. Ifølge advokat Alentajan var den "borte" fordi Andreassens motpart hadde bestukket noen ved kontoret. I mappen lå også Andreassens pass.

Da vi sammen med Andreassen besøkte oppsøkte sjefen for juridisk avdeling, beordret han leting etter Andreassen-mappen. Etter ti minutter kom den på bordet. Og i den lå brevet som anbefalte lettelsene i meldeplikten. Brevet ble umiddelbart sendt for godkjenning av sjefen for immigrasjonsmyndigheten i Manila. I artikkelen om dette heter det at "ambassadør Pål Moe tok en telefon", men det er senere bekreftet at på det tidspunktet var saken allerede løst.

På et øyeblikk hadde situasjonen endret seg for Einar Andreassen - fra å sitte opptil åtte timer på livsfarlige lastebiler og busser to ganger i uken, skulle han heretter bare melde seg en gang i måneden.

2.3 Offentliggjøring

Sakene ble skrevet ut umiddelbart, men i Oslo ble det bestemt at de først skulle brukes et par uker senere. Saken kom som oppslag i VGs første lørdagsavis med den nye helgesatsingen.

Vi la vekt på at tilsvarsretten ble godt ivaretatt, ettersom reportasjene skapte et bestemt inntrykk av at norsk utenrikstjeneste hadde forsømt sine plikter overfor Sørreisa-mannen.

Dagene etter at saken sto på trykk, mottok jeg opp mot hundre henvendelser fra lesere. Noen få med et kulturelt egosentrisk utgangspunkt: "Vi sløser ut penger til "svartinger" i øst og vest, men klarer ikke å hjelpe våre egne", andre dypt bekymrede som lurte på hvordan de kunne hjelpe, og atter andre som direkte tilbød penger eller fagkunnskap. Felles for alle var at de følte seg personlig berørt av situasjonen til Sørreisa-mannen. Også advokat Terje Finsrud meldte seg, og sa at han ville representere Andreassen gratis i Norge. Advokat Sven Crogh i Tromsø godtok umiddelbart advokatskiftet.

For Andreassen ble det første resultatet av at saken ble offentlig at han nesten druknet i henvendelser. Også fra hans egen familie, som hans bror, som ikke var klar over at det sto så dårlig til - fordi Andreassen ikke ville "være til bry", som han uttrykker det. Tidligere klassekamerater engasjerte seg i saken, og er fortsatt i dag aktive i kontakt med Utenriksdepartementet og forskjellige politikere. En tidligere forretningspartner av Andreassen satte inn et større beløp på hans konto - og nektet å noen sinne ha noe igjen. Men saken hadde fortsatt mange ubesvarte spørsmål, og jeg fortsatte undersøkelsene.

2.4 Manglende saksbehandling

I dagene etter at saken sto på trykk, forlangte UD å få på et helsides innlegg med sitt syn på saken. 31. mars leverte rådgiver Eirik Bergesen ved pressetalsmannskontoret et innlegg. Men ved gjennomlesning skjønnte jeg at UD fortsatt ikke kunne ha undersøkt saksdokumentene - for det første skrev UD at Andreassen hadde drevet ulovlig forretningsdrift, noe han aldri hadde vært mistenkt for. Dernest hevdet UD at Andreassen bare hadde vært innblandet i sivilsaker på grunn av uenighet med sin forretningspartner. Dette var heller ikke riktig. Andreassens tiltale kunne medføre livstidsfengsel, og han var tiltalt av statsadvokaten i Manila. Det viste straffesaksdokumentene klart - som ambassaden hadde kopi av, både fra byretten i Manila, og fra Andreassen og hans advokat. Etter avtale med redaksjonssjef ba jeg UD dokumentere disse to påstandene. I stedet kom det et redigert innlegg hvor begge påstandene var borte.

Det viste seg altså at selv ETTER å ha gransket Andreassens sak, hadde utenriktjenesten ikke fått med seg de helt sentrale elementene i saken:

- Andreassen hadde ikke jobbet ulovlig på Filippinene
- Han var tiltalt i en straffesak

I tillegg til dette benektet UD i det redigerte innlegget at et helt sentralt dokument aldri var blitt sendt og overlevert ambassaden fra Andreassens advokat, slik VG skrev. Heller ikke dette var riktig, viste en rask telefon til Bonifacio Alentajan. I innlegget skriver UD også at årsaken til at Undheim ble tatt av saken var "samarbeidsproblemer". Men jeg hadde på det tidspunktet dokumentasjon på at heller ikke dette kunne være riktig.

Ved gjennomgåelse av saksdokumentene ble det også klart at Andreassen aldri hadde fått svar på mange av sine henvendelser til ambassaden og Utenriksdepartementet. I intern kommunikasjon mellom ambassaden og UD i Oslo ble straffesaken, hvor livstid i fengsel var øvre ramme og korrupsjon meget sannsynlig, omtalt som "en disputt". Jeg fant også grunn til å sette spørsmål ved hvorfor så mange dokumenter i saken var borte og ble feilsendt, i seg selv mange enkeltstående brudd på forvaltningsloven og arkivinstruksen, uten at det var nødvendig å gjøre et større poeng av dette i dekingen av saken.

2.5 Problemstilling - konklusjon

Omstendighetene rundt UD's innlegg, intervjuene og dokumentletingen gjorde at jeg, etter å ha grundig undersøkt rettspraksis for hjelp til nordmenn under straffeforfølgning i utlandet, konkluderte med at UD og ambassaden vanskelig kunne sies å ha ytt Andreassen hjelpen han hadde krav på, at Undheim beviselig hadde fakset over et dokument som ble brukt som grunnlag i tiltalen, og at UD i Oslo gjennom sin handlemåte gikk god for ambassadens handlemåte. Den opprinnelige problemstillingen var dermed besvart.

Forretningsdrift

Fra flere kilder ble det påstått at Undheim og Andreassens motpart til en viss grad samarbeidet i forretninger. Videre at Undheim drev sin egen business sør på Filippinene. Det var uansett viktig å undersøke hva slags vennskapsforhold Undheim og Andreassens motpart hadde, og hvilken tilknytning Andreassens motpart hadde til ambassaden.

Tilbake i Oslo jobbet jeg nå videre med en ny problemstilling: Tillot ambassaden at Stein Undheim drev forretningsdrift, i strid med internasjonalt regelverk? Dette kunne være relevant i forhold til hvordan Andreassen-saken ble behandlet av det samme departementet. Stein Undheim var forfremmet til stasjonssjef i Sudan, og lot seg intervjuet et par ganger, blant annet om driften av et fergeferderi og en resort på Filippinene.

For å undersøke om Undheim hadde brutt noen regler i sin omgang med Andreassens forretningspartner, brukte jeg Utenriksloven og utenriksinstruksen. Samtidig måtte jeg undersøke Wienkonvensjonen. I Norge var det bare mulig å oppdrive en eneste person med juridisk kompetanse om konvensjonen, nemlig prof. Carl-August Fleischer. Han var imidlertid rådgiver for UD i samme sak, og umulig som kilde.

Til slutt fikk jeg imidlertid sporet opp en tidligere diplomat som nå var prof. dr. juris i Sverige, Said Mahmoudi. Han mente at forretningsdriften ikke var akseptabel. Fra UD i Sverige og Danmark ble det kategorisk opplyst at ingen av deres diplomater fikk drive noen forretninger overhodet.

Til tross for at man kunne ane en slags forskjellsbehandling mellom Undheim og Andreassen, ble det bestemt at disse sakene måtte adskilles fullstendig. Undheims egne forretningsforhold på Filippinene ble vurdert å være irrelevante for Andreassen-saken, og det ble bestemt at all omtale av Undheims forretningsdrift skulle løsrives fra Undheim-saken.

Fra en anonym kilde, som på e-post kalte seg "samvittighet" mottok jeg i midten av april følgende e-post:

Hei,

Interessant at du klarer å blåse nytt lys i saken. Noen stikkord til deg fra en som kjenner dette fra innsiden, men som ikke kan risikere eksponering.

Stein Undheim hadde 1 års permisjon fra ambassaden under ambassadør Inga Magistad, 1998. Denne perioden drev han som oppdretter i Filippinene. Hans partnere var motparten til Einar.

Einars motpart satt også i BAG eller Business Advisory Group og var tett innpå ambassadør Magistad og førstesekretær Undheim og var også leverandør av fisk til ambassaden og de ansatte ved ambassaden.

Einars motpart lurte mange titusener USD av norske og svenske personer i Manila. Sjekk for eksempel (anonymisert). Regner med at du kjenner navnene til Einars motpart/ex-partnere. Hvis ikke kan du sikkert få en oversikt fra UD over hvilke som var med i BAG møtene fra 1996 og utover. Der vil det fremgå. Disse listene burde være offentlige.

Mvh

Anonym..

E-mail adressen er opprettet for dette formålet!

Jeg kommuniserte en rekke ganger med "samvittighet", men dette tipset satte meg i stand til å få ut dokumentene som beviste at Andreassens motpart i flere år satt i ambassadeansatte Business Advisory Group. Også at han leverte fisk til ambassadeansatte, og at han ved ett tilfelle mottok pengestøtte i forbindelse med et eksportarrangement.

I tillegg fikk jeg fra muntlige kilder bekreftet at han drev rekeoppdrett i året han hadde permisjon, men dette hadde ingen stor relevans for saken, ettersom oppdrettet ikke var i samarbeid med Undheims venn og Andreassens motpart.

Filippinene II

I mai reiste fotograf Knut Erik Knudsen og jeg tilbake til Filippinene - for å følge opp ny problemstilling og grave mer i forholdene rundt Undheim og Andreassens motpart.

Vi besøkte blant annet en øy som Undheim eier og driver som feriested (resort) utenfor Davao sør i Filippinene - til tross for at Wienkonvensjonen og utenriksinstruksen forbyr diplomater å engasjere seg i forretningsdrift. Ved hjelp av lokal kjentmann fikk jeg tilgang til flere offentlige registre på Filippinene. Via dokumenter herfra ble det blant annet klart at flere opplysninger gitt fra Undheim og UD om forretningsdriften ikke var korrekte.

For oss var det viktig å starte noe korstog mot Undheim. Både han og UD fikk benytte seg av tilsvarsretten, og alle sitater ble her, som i Andreassen-saken, godkjente før de ble trykket, selv om de var tatt opp på bånd og ofte ble endret fra den teipede og korrekte versjonen. Undheims forretningsdrift var en spin-off for jobbingen med Andreassen-saken, og de ble holdt fra hverandre. Ingen av dokumentene kunne bekrefte at Undheim og Andreassens motpart hadde forretningsdrift sammen, men forretningsdriften var høyst ukonvensjonell og ifølge internasjonale eksperter og andre lands praksis, uakseptabel. Jeg hadde dermed delvis besvart min andre problemstilling.

Vi oppsøkte også Andreassens motpart. 63-åringen fra Trondheim er bosatt i jungelen fem timers kjøring fra Manila, i et område preget av mange kidnappinger og kontrollert av den muslimske geriljaen Moro Islamic Liberation Front (MILF). Under intervjuet med ham ble det klart at han nå er jaget av kreditorer, og han bar noe preg av å over tid bo i jungelen med sin filippinske kone, et hundekobbel og uten strøm og telefon. Blant annet hevdet han at han hadde vært sjef i Saudi Airlines og at han i sin tid som pilot navigerte etter fargene på elvene i Afrika. Undersøkelser rundt hans person har avdekket at han i sin tid jobbet som flytekniker. Det ble også klart at et rekeoppdrettsprosjekt i jungelen hadde strandet fordi den ferdige varen på grunn av misforståelser med dreneringen fikk en distinkt sølesmak.

En forutsetning fra ham for å treffe oss var anonymitet, noe som er årsaken til at han heller ikke navngis i denne rapporten. Han var klar på at Andreassen var skyldig, men nektet å møte ham - selv om Andreassen var med ut.

Fratatt alle rettigheter

Etter hjemkomst til Norge etter reise nr. 2 ble jeg via advokat Terje Finsrud gjort kjent med klar over Andreassens trygdesak. Ved et vedtak i Folketrygdkontoret for utenlandssaker ble han fratatt alle sine trygderettigheter. Årsak: han hadde vært for lenge borte fra Norge. At Andreassen ble holdt tilbake mot sin vilje, ble i vedtaket ikke tillagt vekt. Men i Folketrygdlovens forarbeider står det helt klart at forhold en selv ikke er herre over, ikke kan være diskvalifiserende i forhold til ens trygderettigheter. Prinsipielt er det neppe noen forskjell på å strande på en øde øy og å bli holdt tilbake uten lov og dom, men dette er ikke diskutert i Rikstrygdeverkets avgjørelse. Advokat Terje Finsrud har innledet en klagesak som skal avgjøres i Trygderetten.

Status er at Andreassen i dag ikke har tilgang til elementære rettigheter etter folketrygdloven, og vil ikke kunne motta noen form for sykepenger, trygd eller annen trygdehjelp når han eventuelt vender hjem til Norge.

I prosjektet er det brukt både dokumentetsøk via Elektronisk postjournal, dokumentinnsyn etter fullmakt, direkte intervjuer, telefonintervjuer og epost. Korrespondanse og dokumenter er kronologisk systematisert i permer, delt opp i emner. Telefonintervjuer er tatt opp på bånd og katalogisert. Jeg har hatt nytte av at redaksjonssjef Arve Arefjord har vært pådriver og sparringpartner.

3.0 TIDSBRUK

Jeg har brukt ca åtte uker full tid på prosjektet, i tillegg til mange timer innimellom ordinær nyhetsjobbing. Vi har besøkt fire distrikter på Filippinene utenom Manila og arbeid i Norge.

4.0 SPESIELLE PROBLEMER

Jeg visste fra før at UD meget uvillig lar seg kritisere. Likevel ble jeg overrasket da pressetalsmann Karsten Klepsvik i slutten av mai sendte en e-post til meg og til VGs ledelse hvor han bl.a. innledet slik:

Gjennom flere artikler i VG har du fremstilt omstendighetene omkring Einar Andreassens opphold på Filippinene på en måte som i beste fall er misvisende, og i flere tilfelle er det på det rene at du skriver mot bedre vitende. Etter din siste reise til Manila, fikk du under et møte i UD en detaljert gjennomgang av omstendighetene omkring Andreassens opphold, ikke minst forholdene omkring forretningstvisten, ambassadens bistand til Andreassen i straffesaken, og de forskjellige skritt som Andreassens advokater har befattet seg med vedr. straffesaken som har medført at den ikke kunne avsluttes. Men fortsatt skriver du som før, med unøyaktigheter, insinuasjoner - og endatil direkte feilopplysninger. Pressetalsmannens kontor har ikke før opplevd en slik journalistisk arbeidsmetode, og jeg sender derfor kopi av dette skriv også til fungerende nyhetsredaktør Arve Nilsen Arefjord.

Det er ikke urimelig å anta at motivet for e-posten var å forhindre at VG fulgte opp sakene videre. I tillegg til at jeg indirekte ble omtalt som den verste journalisten UD hadde vært utsatt for siden pressetalsmannskontoret ble opprettet, heter det at jeg skrev løgner og drev bevisst feilinformasjon. Etter et møte med fung. nyhetsredaktør ble det bestemt at vi skulle besvare e-posten på normal måte hvor vi nok en gang gjentok et stående tilbud om at UD i innleggs form kunne komme med beriktigelser av feil i artiklene. Dette ble ikke fulgt opp videre fra UD.

4.1. Innsynsrett

Allerede i begynnelsen av saken fikk jeg som nevnt problemer med innsynsrettighetene, selv om jeg hadde fullmakt som etter Forvaltningslovens §13 opphevet taushetsplikten. Ifølge pressetalsmann Karsten Klepsvik var dette nærmest uhørt, at en journalist skulle få fri tilgang til alle dokumenter i en sak, og UD bestemte da også å hemmeligholde flere brev. – Ingen journalister har noen gang søkt om innsyn på denne måten i UD, hevdet Klepsvik, som omtalte meg som ”fullmektig” for Andreassen fordi jeg hadde fullmakt som opphevet taushetsplikt. Etter å ha jobbet med en lang rekke andre forvaltningsorganer ved bruk av samme fullmaktsbestemmelse uten å ha støtt på problemer, var dette en snodig erfaring.

4.2 Begrenset kildetilfang

Som tidligere nevnt hadde jeg tilgang på en høytstående kilde i UD. I tillegg fikk jeg underveis to anonyme kilder med kunnskaper om Andreassen-saken. Men alle saksbehandlere og ambassadeansatte som kjente saken, ble fra UD i Oslo avskåret fra å snakke med VG. At alt skulle gå via pressetalsmannen medførte at alle spørsmål brukte 2-4 dager på å bli besvart,

og det var en spesiell erfaring å flere ganger bli skjelt ut av Karsten Klepssvik. UD har meget lojale arbeidstakere. Etter at denne saken gikk til topps i departementet (utenriksråd Bjarne Lindstrøm godkjente innlegget fra UD 1. april), var kildetilgangen, til tross for mange forsøk, derfor meget skral.

En del av de lokale kildene på Filippinene var redde for snakke, og de færreste ville at navnet deres skulle komme i avisen.

Jeg gjorde flere forsøk både selv og via andre for å komme i kontakt med en filippinsk redaksjon som ville samarbeide om sakene, men uten å lykkes.

5.0 ANDRE MEDIER

Saken har vært dekket av Troms Folkeblad.

6.0 OPPSUMMERING

Historien til Einar Andreassen er et eksempel på hvor mekanisk ubarmhjertig det norske byråkratiet kan være. Til tross for at "den lille mann" i denne saken var en ressurssterk person, ble hans mange, lange og optimistiske brev til statsmakten sjeldnere og sjeldnere besvart. Men Andreassen beholdt i alle år troen på at Norge og Utenriksdepartementet til slutt ville hjelpe ham. Selv på nyåret 2004 har hans brev, som nok gang inneholdt nitidige, kronologiske oversikter over utviklingen i hans sak, en håpefull tone. Den gangen ble svaret som tidligere nevnt at ambassaden måtte finne argumenter som overbeviste Andreassen om at han ikke fikk hjelp. Vedlagt lå for øvrig heftet "Bistand til nordmenn i utlandet".

I løpet av ett besøk til immigrasjonsmyndighetene fikk VG lettet meldeplikten, noe ambassaden kunne gjort for mange år siden. Og det var først etter mange artikler at UD børstet støv av de gamle saksdokumentene og fant ut at Andreassen faktisk ikke var innblandet i "en disputt", men tiltalt i en straffesak med livstidsfengsel som øvre strafferamme - noe som utløser bistandsplikt fra UD.

Fokuset saken fikk har også medvirket til at den filippinske justisministeren har grepet inn i saken, og bedt retten i Manila ta opp saken til doms.

Videre har Fylkesmannen i Troms innvilget Andreassen fri rettshjelp på Filippinene og bistand til juridisk hjelp i Norge til å gå til sak mot Utenriksdepartementet. Fylkesmannen skriver i vedtaket at Andreassen-saken er ekstraordinær uavhengig av om han blir dømt skyldig eller ikke, og at han hittil har vært betraktet som skyldig i rettsapparatet: "Grunnlaget for å betrakte saken som ekstraordinær, er (...) at søkeren ikke har fått tilstrekkelig adgang til å føre egne bevis i saken (...). Videre legger Fylkesmannen til grunn at Andreassen er å anse som fornærmet i planlagt sak mot Utenriksdepartementet, og har støttet forberedelse til denne rettsprosessen: "Vi viser til at saken åpenbart har stor personlig og velferdsmessig betydning for søkeren. Videre fremstår ikke hans ønske om å forfølge saken overfor norske utenriksmyndigheter som urimelig eller grunnløst. (...) I sakens nåværende stilling må den i første rekke betraktes som en straffesak, hvor søkeren (Einar Andreassen) er den fornærmede part". Fylkesmannen mener at saken er prinsipielt viktig fordi den belyser hvilke rettigheter en nordmann i nød i et fremmed land har. I sin begrunnelse for å avslå dekning av 344 timer for privatetterforsker, skriver Fylkesmannen: "Vi vil legge til at saken ble relativt grundig belyst i media bl.a. gjennom en rekke reportasjer i "Verdens Gang". Vi vil ikke med dette sidestille mediaomtale med sakkyndige utredninger, men i dette tilfellet finner vi det relevant å vise til at grunnleggende deler av sakens faktiske sider allerede er gjort alment kjent."

Etter VGs første artikler kom saken opp i Stortingets spørretime, hvor utenriksminister Jan Petersen forsikret at "alt" skulle settes inn på å bistå Andreassen. Et medlem i kontroll- og konstitusjonskomiteen vurderer å kreve det UD til nå har nektet: Å gjennomføre en uavhengig granskning av hvordan saken er blitt håndtert av norske myndigheter.

Det fremstår som spesielt at Einar Andreassen og hans familie ikke har hatt en levestandard som er tilstrekkelig for deres helse og velvære, som omfatter mat, klær, bolig og helseomsorg og nødvendige sosiale ytelser. I særlig grad gjelder dette kanskje for hans forlovede og deres lille datter, som er norsk statsborger. Rett til trygghet i tilfelle av (...) sykdom (...) eller annen mangel på eksistensmuligheter som skyldes forhold han ikke er herre over har familien heller ikke (art. 25 i Menneskerettighetserklæringen), jf. meldeplikten og utreiseforbudet.

Byretten i Manila skal i løpet av nyåret 2005 behandle en begjæring fra Andreassens advokat om at saken blir avvist fordi han ikke har fått legge frem sine beviser. Hvis det skjer, kan Andreassen og hans lille familie endelig reise til Norge – hvor hans barn, mor, søster, bror og venner har ventet siden 1996.

Det virket merkelig at en klartenkende person skulle kunne havne i en slik situasjon som Einar Andreassen. Mange som har fulgt saken fra Norge har spurt om hva som er hans problem, er han fyllik, eller har han svekkede evner, ettersom han ikke klarer å ta seg fra Filippinene til Norge? Dette er en naturlig reaksjon - Andreassen befinner seg i en situasjon vi har vanskelig for å tro ikke er selvforskyldt. Men undersøkelsene viser at Andreassen har havnet der han er fordi han ikke vil gi opp sin ensomme kamp om å bli frifunnet - med stolthet og pågangsmot har han gått den tyngste veien - år etter år. Vårt omfattende utenriksbyråkrati har sviktet sine plikter overfor Sørreisa-mannen ved at ingen har gått inn i saken hans eller ryddet opp i de uheldige handlingene en ambassadeansatt utførte. Det ligger ingen ond vilje bak UD's handlinger, men saken viser, i tillegg til alle de formelle feilene som er gjort, en kultur for et nådeløst byråkrati som ikke ser enkeltmennesket de har rett foran seg.

Kildeliste

Muntlige kilder

Kilder lovet anonymitet betegnet "NN"

1. Bente Klingenberg Jelsnes
2. Einar Andreassen
3. Advokat Sven Crogh
4. Rådgiver Eirik Bergesen, UD
5. Ambassadør i Manila, Pål Moe
6. Tidl ambassadør i Manila, Inga Magistad
7. NN, ansatt i Immigrasjonsdirektoratet, Manila
8. Rådgiver Cathrine Andersen, UD
9. Pressetalsmann Karsten Klepsvik, UD
10. Jørn Gutterød, ambassaden i Manila
11. Dr. juris, prof Said Mahmoudi, Universitetet i Stockholm
12. Dr juris, prof Carl-August Fleischer, Universitetet i Oslo
13. Dr. juris, prof. Eivind Smith, Universitetet i Oslo
14. Dr. juris, prof Jan Fridtjof Bernt, Universitetet i Bergen
15. NN, Utenriksdepartementet
16. NN, Utenriksdepartementet
17. NN, person med kunnskaper om Undheims forretningsdrift
18. NN, Andreassens motpart
19. Ingrid Iremark, pressetalskvinne UD Sverige
20. Presseråd Flemming Axmark, UD Danmark
21. Ministerråd Leif Christensen, UD Danmark
22. Ass. riksadvokat, Miguel F. Gudío, påtalemyndigheten på Filippinene
23. Sjef juridisk avdeling, Benjamin Kelaw, Immigrasjonssdirektoratet
24. Advokat Bonaficio Alentajan
25. Advokat D. Dris (63-åringens advokat)
26. Fungerende direktør ved FFU, Anne-Mette Holmen
27. Advokat Christian F. Galtung, Regjeringsadvokaten
28. Fagsjef Odd Arvid Ryan, Fylkesmannen i Troms
29. Avdelingsdirektør Jan-Peder Andreassen, Fylkesmannen i Troms
30. Ekspedisjonssjef Rolf Einar Fife, Rettsavdelingen , UD

Skriftlige kilder

1. Ca 500 saksdokumenter; korrespondanse, rapporter, notater, erklæringer, rettsdokumenter
2. Forvaltningsloven med forarbeider
3. Utenriksloven med forarbeider
4. Folketrygdloven med forarbeider
5. Straffeloven
6. Arkivinstruksen
7. Wien-konvensjonen
8. Div klipp via VG Fakta
9. Filippinsk fremmedlov
10. Utdrag av filippinsk straffelov
11. Menneskerettighetskonvensjonen